

Devlet Kuruluşlarının Yatırım Usulleri ve Sonuçları

Yazan :
Halid TEKELİ
Elek. Y. Müh.
tiler Bankası

Yatırım yapan Devlet Kuruluşları, bu görevlerini değişik yollardan yerine getirmektedirler. Bir kısmı projenin malzeme dahil bütün işlerini müteahhitliklere yaptırmakta ve bir kısmı da kurulacak tesiste kullanılacak makina, teçhizat ve malzemeyi kendi İmkânları İle sağlamakta ve özel müteahhitliklere bunların İşçiliklerini yaptırmaktadır.

Biz, Devlet kuruluşlarının takip etmekte oldukları bu iki yoldan ikincisi üzerinde duracağız. Ancak, hakim vasfı işletmeci olan Devlet kuruluşları konumuzun dışında kalacaktır.

Bazı Devlet kuruluşları, programındaki projeyi tahakkuk ettirebilmek İçin o projenin veya projelerin ihtiva ettiği dış ve iç menşeli malzemeyi kendisi temin etmekte ve bunların montaj vesair işçiliklerini de ya kendisi yapmakta veya özel müteahhitliklere yaptırmaktadır.

Bu günkü atmosfer İçinde devlet statüsü Şartlarıyla maksada uygun inale temin etmenin güçlükleri aşıkârdır. Zira, iktisat, hayatın mihveri haline gelmiş ve bu sahada iş ve görev yapacakların çok hünerli olmaları zarureti belirmiştir. Hal böyle iken, esasen mevzuatın çeşitli bağlan ile kayıtlı bulunan Devlet kuruluşlarının, belli statülere dahil memur elemanları vasıtasıyla dıştan ve işten mal temin etmenin güçlüklerini tabii karşılamak gerekir.

Bunun sonucu şudur ki, özel sektör, dış ve iç piyasadan mal temin etmek bakımından Devlet kuruluşlarına nazaran daha avantajlıdır. Daha malın menşesindeki temin şeklinde özel sektöre avantaj sağlayan şartlar, malın gitmüklenmesinde, dış nakliye sigortası ekspertizinde, naklinde, depolanmasında, İş yerine şevkinde ve nihayet yerine montajında daha da özel sektör lehine ağır basmaktadır. Çünkü, bir malın gümrüklenmesinde takip eden memur, özel sektörün insiyatiline sahip olamadığından elbetteki sonucu özel sektöre nazaran geç olacaktır.

Malın bir süre sonra kullanılması gerektiği ve bunun için de bir süre depoda muhafaza mecburiyetinde kalınması halinde, ambalajların açılması ve İçindeki malzemenin dışarıya çıkarılarak muayeneden geçirilmesi ve tekrar kullanmazamam geldiğinde kullanılacağı yere gönderilecek şekilde ambalajlanıp muhafaza altına

alınmasındaki müşkülât dolayısıyla dış nakliye sigortasının ekspertizi süresi içinde ve sıhhatli şekilde yapılamıyacak ve sigorta masrafları ödenmiş olmasına rağmen hasar tazminatını talep hakkı kaybolacaktır.

Memleketimizde henüz işe göre adam almak prensibi yerleşmemiş olduğu İçin depolama İş de istenilen nitelikte olamıyacak ve bu yüzden bir kısım malzemenin depodaki mevcudiyetinden haberdar olunamıyacaktır. Bu ise ölü bir yatırım demektir.

Diğer taraftan dış veya iç piyasadan temin olunan bu makine, teçhizat ve malzeme, görevlilerin şahsi malı olmadığı cihetle muhafazasında, naklinde ve sarfında da lâyiki kadar İhtimam görmlyecektir. Bu yüzden normalin üstünde ambar firesi, nakil hasan ve kayıplarla karşılaşılabilecektir.

İşçilikleri müteahhitliklere verilecek bu malzemenin sarfında da, müteahhitlerin kendilerini emniyete alma endişeleri yüzünden füzuli kayıplar meydana gelecek ve montaj sırasında veya sonrasında farkına varılacak İmalât hatası ve kusurların riski Devlet kuruluşlarının sırtında kalacaktır.

Oysa M, özel sektör bu gibi farbrıkasyon hatası veya malzeme kusuru durumlarıyla karşılaştığında sonucun doğrudan doğruya kendisini ilgilendireceğini bildirdiğinden haiz olduğu insiyatif sayesinde tedbirlerini alacaktır.

Sırf ithalâtçı ve toptancı kârından devleti kazandırmak (ki mensuplarına görgü ve bilgi artırıcı dış seyyahatler sağladığı hususu da buna ilâve olunabilir.) mucip sebebine dayandırılarak kurulmuş olan bu sistemin yukarıda izaha çalıştığımız sakıncaları yanında, bu gün memleketin şiddetle ihtiyaç duyduğu teknik elemanı, asıl mesleki faaliyetinden alakoyarak, bürokratik çember İçine sıkıştırdığını da gözden uzak tutmamak gerekir.

Ayrıca, malzemesi Devlet kuruluşunca temin olunduğu için malî portesi küçülen işe talip müteahhit adedi artmakta ve İhaleler yüksek tenzilatla yapılmakta ve fakat tesise lüzumlu bütün malzeme zamanında temin olunamadığından malî durumu zayıf olan müteahhit, bu süre İçinde kaybolup gitmektedir.

Bu sonuç yeni iş hayatına atılmak durumunda olan genç müteahhitlerin teşebbüs cesaretlerini kırmaktadır.

Burada bir hususa daha işaret etmeyi görev saymaktayız. Müteahhitler tarafından sağlanan malzemeye ait spesifikasyonlar türkçe olarak temin edilebildiği halde, Devlet kuruluşlarının ithal ettiği malzemenin türkçe spesifikasyonunu bulmak henedense mümkün olamamaktadır. İthalâta alt ihale evrakı ve teknik şartnameler dahi türkçeden başka dille kaleme alınmaktadır. Devlet kuruluşunun müşteri olmak sıfatına rağmen bu duruma düşürülmesi, kanımızca hoş karşılanmamaktadır.

Zira, mal satmak durumunda bulunan firmaların spesifikasyon veya sair lüzumlu dokümanı mutlaka muayyen dillerde haarlryacaklarına dair bir teamül bulunmamaktadır.

Nitekim, ithalatçısı Devlet kuruluşu olmayan makine ve teçhizat için bu nevi dokümanları temin etmek daha kolay olmaktadır.

Bu durum dahi Devlet kuruluşlarının temin ettikleri mallara ait tecrübe protokolları, kullanma talimatları ve projelerinin Türkçeden başka dille yazılmış olmaları yüzünden lâyik kadar incelenememesi sonucunu doğurmaktadır.

Bütün bunların ötesinde Devlet kuruluşlarının tesise lüzumlu malzemenin kâffesini evvel-

den düşünerek temin edemediği de bir vakıadır. Ve bu durum çoğu zaman yüzde doksandokuzuna yakın yatırımı yapılmış bir tesisin aylarca muattal kalmasına yol açmaktadır.

Binaenaleyh, Devlet itilâçtı ve toptancı kârını kazandırmak esprisi ile (halen meriyette bulunan dış ticaret rejimi, bu espriye uygun hale getirilmiş İse de, bunun değiştirilmesi elbetteki her zaman mümkündür.)kurulmuş olan bu düzenin :

1 — Malzeme tedarikindeki aksaklıklar dolayısıyla' tesislerin inşaatını geciktirmek,

2 — Malzemenin normalin çok üstünde israfına yol açmak, •

3 — Teknik elemanı meslekî faaliyetinden alıkoyarak bürokratik hayatın içine sokmak ve bu suretle teknik eleman sıkıntısı yaratmak,

4 — Henüz müteahhitlik formasyonunu kazanmamış genç müteşebbisleri cüz'i malt güçle müteahhitliğe teşvik ve ondan sonra malzemeyi zamanında vermemek suretiyle onu çıkmaza sokmak ve teşebbüs cesaretini kırmak, gibi mahzurları yanında mukayese etmek gerekir.

Memleketin dar imkânlarıyla sür'atle kalkınmak çabası içinde bulunduğu bir zamanda bu araştırmayı yapmak ve yaptırmak yepimiz için yerine getirilmesi gerekli bir görev olmalıdır. Bu suretle hiç olmazsa bu aşamada Devlet kuruluşlarımız kaynak yutmayan kuruluşlar haline getirmeye çalışmayız.

SAYIN ÜYELERİMİZ,

Elektrik, Gemi, İnşaat, Kimya, Makina Mühendisleri Odalarının İstanbul şubelerinin birlikte tartıpledikleri «MEHTAP BALOSU» 7 Eylül 1968 tarihinde yapılacaktır.

İsteklilerin Odaların İstanbul şubelerine müracaatları rica olunur.

*İstanbul Şubesi
Yönetim Kurulu*